

POLITSEISOTSIOLOOGIA

IVAR AIMRE

© Autoriõigused Ivar Aimre ja Sisekaitseakadeemia, 2006

Sisekaitseakadeemia
Kase 61 12012 Tallinn
oktoober 2006

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. POLITSEI JA SOTSIOLOOGIA KUJUNEMINE.....	4
1.1. Kaasaegse sotsioloogia ja politsei kujunemine.....	4
1.2. Sotsioloogia harud ja politseisotsioloogia	5
2. SOTSIAALNE TEGEVUS JA KÄITUMINE. KOMMUNIKATSIOON. INTERAKTSIOON. ..	6
2.1. Politseiniku ja kodaniku tegevus ning käitumine.....	6
2.2. Interaktsioon kui kodaniku ja politseiniku kommunikatsioon.....	6
3. POLITSEITÖÖ: MÜÜT JA REAALSUS	7
3.1. Politseitöö peegeldus meedias ja kunstis.....	7
3.2. Politseitöö reaalsus.....	7
4. POLITSEIORGANISATSIOON JA PARAMILITAARSUS	8
4.1. Politseiline hierarhia.....	8
4.2. Politsei paramilitaarsus.....	8
5. POLITSEITEADUSED: TEADUS POLITSEI JAOKS JA TEADUS POLITSEIST	9
5.1. Politseisotsioloogilised uuringud	9
5.2. Politseisotsioloogilised uuringud: meetodika ja tehnika.....	9
6. POLITSEI KURITEGELIKUS MAAILMAS JA KURITEGEVUSE TEOREETILINE MÕTESTAMINE	9
6.1. Hälbiv käitumine ja kuritegevus	9
6.2. Kuritegevus ja politsei	10
6.3. Sotsiaalne kontroll ja politsei roll selles	10
6.4. Politsei preventiivne tegevus. Miks politsei tegeleb preventatsiooniga? Kas politsei hoiab ära kuritegevust?	10
7. POLITSEI TEENINDAJANA VÕI KONFLIKTILAHENDAJANA?.....	11
7.1. Politseistrateegiad.....	11
7.2. Politseiteenindus	12
7.3. Politsei konfliktilahendajana.....	12
7.4. Vägivalla subkultuur ja agresivsus.....	13
7.5. Politseitöö: sotsiaaltöö või kurjategijate püüdmine?.....	13
8. POLITSEI KULTUUR JA POLITSEINIKU KULTUUR	14
8.1. Kultuur ja politsei.....	14
9. POLITSEINIKUKS SOTSIALISEERUMINE	15
9.1. Politseinikuks sotsialiseerumise iseärasused	16
10. ÜHISKONNA STRUKTUUR JA SOTSIAALNE EBAVÕRDSUS NING POLITSEI KOHT ÜHISKONDLIKUS HIERARHIAS	16
10.1. Politseinike sotsiaalne päritolu, positsioon ja materiaalne seisund. Politseinike sotsiaalne mobiilsus.....	16
11. POLITSEI SISEJULGEOLEKU SÜSTEEMIS.....	17
12. ÜHISKONNA ARVAMUS POLITSEI KOHTA.....	18
12.1. Elanikkonna hinnangud Eesti politseile.....	18
KASUTATUD KIRJANDUS	21

SISSEJUHATUS

Kahe viimase sajandi jooksul on toimunud nii (kaasaegse) politsei kujunemine kui ka märkimisväärne areng. Politsei arenguprotsess on olnud „käänuline” sest selles kajastuvad (peegelduvad) ühiskondliku arengu protsessid, konkreetsete ühiskondade vajadused ja võimalused.

Küsimused, mida esitatakse ja arutatakse järjest tihemini ja laiaulatuslikumalt: Milleks politsei eksisteerib, st milliseid funktsioone täitma peaks? Kuidas politsei oma ülesandeid täitma peab? Kas on olemas politseiteadused, mis tegelevad politsei probleemide uurimisega? Miks on vajalik uurida politseid? Millist kasu annavad politsei sotsioloogilised uuringud politseile endale?

Politseiteadused – *teadus politsei jaoks ja teadus politseist*:

- a) mis teadused on vajalikud politseile tema funktsioneerimiseks ja
- b) mida on politsei kohta politseil endal ja ühiskonnal vajalik ning võimalik teada.

Käesolev õppeaine on järg üldsotsioloogiale. Üldsotsioloogia, mida õpitakse vastavas kursuses, on teaduseks politsei jaoks ja politseisotsioloogiliste uuringute metodoloogiks. Politseisotsioloogia oma valdavas osas on teadus politseist, st politsei kohta käivate sotsioloogiliste uuringute ja teooriate kogum.

Käesolev õppeaine seab eesmärgiks selgitada:

- a) politsei kui erilise institutsiooni kujunemist, kaasaegseid probleeme,
- b) politseiteaduste ja politseisotsioloogia vajalikkuse tunnetamist,
- c) politsei sotsioloogiliste uuringute kui ühtse politseisotsioloogia olemust, selle funktsioone ja uurimisvaldkondi.

1. POLITSEI JA SOTSIOLOOGIA KUJUNEMINE

1.1. Kaasaegse sotsioloogia ja politsei kujunemine

Sotsioloogia kujunemine iseseisvaks teaduseks toimus samal perioodil kui hakati rajama kaasaegset politseid nii Euroopas kui Ameerika Ühendriikides st XIX sajandi algul.

Sotsioloogia tekkimine on seotud sügavate maailmavaateliste ja sotsiaalse mõtte muutustega, mis toimusid Euroopas keskaja lõpust kuni XIX sajandini. Valgustusfilosoofid vastandasid kiriklik-feodaalsele inimesekäsitlusele uue nägemuse, mille põhiolomuseks sai usk inimese mõistusesse ja inimese võimalusse oma maailma juhtida, usk ühiskondlikku progressi.

Esiteks, agraarühiskond (feodaalühiskond) oli asendunud industriaalühiskonnaga (kodanliku), milles mindi üle uuele korrale nii majanduslikus kui poliitilises elus, vanale ühiskonnale omased *põhiklassid ja kihid* olid asendunud teistega. Proletariaadi ja kodanluse vahelised vastuolud lõid juba tekke- ja esimeses arengufaasis eredalt lõkkele: need tundusid olevat lepitamatud ja igavesed. Vastuoludele ja uutele pingetele püüti leida *altpoolt* lahendust mitmesuguste liikumiste (nt tšartistide liikumine) ja ülestõusude kaudu (Lyoni mässud, 1848. aasta revolutsioon jt). Alamklasside rahulolematuse krooniks kujunes Pariisi Kommun XIX sajandil. Samas oli valitsustele selgeks saanud, et rahutuste ja mässude mahasurumine ning muude probleemide lahenduseks ei saanud toimuda armee abil. Tuli luua selleaegsete linnade vajadustele vastav sotsiaalse kontrolli organ.

Teiselt poolt, feodaalsuhetest vabanev inimene, asudes elama linna, muutus vabaks ja odavaks tööjõuks. Tööstuse vajadustest tulenev töötajate mass kasvatas tormiliselt linnu ning kujundas linnalist elukeskkonda ja elustiili..

1829. a Sir Robert Peeli politseireform tähendas vana traditsioonilisele ühiskonnale omase avaliku korra ja turvalisuse tagamise süsteemi muutmist sõltuvalt uutest probleemidest ning suurlinlikest vajadustest. Ta reformis vana politseiorganisatsiooni luues kaasaegse politseiinstitutsiooni alged.

Politsei kujunemislugu ei ole igal pool olnud ühesugune. Uurijad on kindlaks teinud politsei mitmeid eelkäijaid ja formeerimisallikaid. Korra hoidmine ja kuritegelike käitumisaktide fikseerimine on inimühiskonna arengu üks põhipostulaate. Kuid millest lugeda selle algust? Kas on võimalik täheldada politseilisi funktsioone ühiskonnas, kus puudub riik, või algab politsei ainult ja kindlalt riigi tekke ning arenguga? Kas politsei tekke aluseks on õigus (kriminaalne osa) või võivad politseilised funktsioonid tekkida varem või tunduvalt hiljem? Kas muud korra hoidmise institutsioonid enne riiklust olid politsei eelkäijad?

Politsei kujunemine erisused suurtes regioonides olid ilmselged ja vajavad eraldi käsitlust nii geneesise kui ka funktsionalistlik-strukturalismist lähtudes: inglise-ameerika, prantsuse-austria-vene; põhjamaade; saksa politsei kujunemine, eesti politsei. Samas kujunes politseitöö nii avaliku korra hoidmisena kui salatöona, millest esimene oli oluliselt mõjutatud militaarsest distsipliinist.

Eesti politsei kujunemise kaks etappi: pärast Vabadussõda ja pärast laulvat revolutsiooni.

1.2. Sotsioloogia harud ja politseisotsioloogia

Kaasaegse politsei tekkimine, kujunemine ja areng on olnud aluseks politseiuuringute tekkele. Ühele teadusele, ka politseisotsioloogiale, ei ole jõukohane kogu politsei ja selle tegevusega seotud objektiivse reaalsuse uurimine. Nii nagu sotsioloogiateadus uurib ka politseisotsioloogia sotsiaalse reaalsuse erinevaid tahke või külgi, kusjuures seda ei saa teha ilma varem omandatud kogemuste ja teadmisteta, ilma meetodite ja lähenemisviisideta. See tähendab, et sotsiaalse reaalsuse tahku uuritakse juba modelleeritud kujul. Politseisotsioloogia poolt uuritav reaalsus kui niisugune on inimtegevuse vahendusel *eelkultiveeritud sotsiaalne reaalsus, nn teisene reaalsus* ehk lihtsamalt öeldes toetub varasematele politsei ja sotsioloogia uuringutele.

Politseis korduvad enamuse avalike organisatsioonide probleemid, kuid selle sotsiaalsed kandajad – politseinikud – on ettevalmistuselt ja tööalaselt erinevad. Seega politsei näol on olemas reaalsuses eksisteeriv sotsioloogiline objekt, millest sõltuvalt formeerub ka uurimisaines. Kuid kogu politsei tegevus ja organisatsioon pole ka ainult politseisotsioloogia objektiks. Politsei probleemide uurimisega tegelevad nii psühholoogia ja sotsiaalpsühholoogia, ajalugu, õigusteadus ja õigussotsioloogia, avalik haldus ja juhtimine, jne (vt skeem) kuid politseitegevust on mõjutanud ka kriminoloogia, vägivallasotsioloogia jt.

Politseisotsioloogiat määratletakse kui sotsioloogiaharu, mis uurib politsei funktsioneerimist ja arengut oma sotsiaalses keskkonnas (ühiskonnas, riigis). Sõltuvalt eelnevast oleks politseisotsioloogia uurimisaineks politsei sotsiaalne genees, sotsiaalne roll ja sotsiaalsed funktsioonid vahetus sotsiaalses süsteemis (kultuuriruumis).

Seega on politseisotsioloogia on sotsioloogiaharu, mis tegeleb politsei ja tema rolli, funktsioonidega seoses olevate sotsiaalsete nähtuste ja protsesside uurimise, kirjeldamise ning seletamisega. Samuti selgitatakse sotsiaalseid faktoreid, mis mõjutavad politsei tööd, suhteid kodanikega ja ühiskonnaga.

Politseisotsioloogias, tulenevalt üldsotsioloogia struktuurist, on võimalik eristada *makro- ja mikrosotsioloogilist käsitlust*. Politseisotsioloogia empiiriliste uuringute vallas kasutatakse sotsioloogiale omaseid uurimismeetodeid ja -tehnikaid ning kujuneb välja ka spetsiifiliste meetodite ja tehnikate kogum.

Politsei tegevus on seotud valdavalt avaliku korra ja turvalisuse kindlustamisega. Seetõttu ka politseisotsioloogia kui sotsioloogiaharu “põkkub” selliste sotsioloogiaharudega, millised tegelevad õiguskorra, turvalisuse, sotsiaalse desorganisatsiooni (narkomaania jt), kriminaalpreventsiooni jpm ühiskonnale oluliste probleemide sotsioloogilise analüüsiga.

2. SOTSIAALNE TEGEVUS JA KÄITUMINE. KOMMUNIKATSIOON. INTERAKTSIOON

2.1. Politseiniku ja kodaniku tegevus ning käitumine

Käitumine on organismi reaktsioon sise- või välisärritajatele: käitumine võib olla instiktiivne, mitteteadlik või teadlik.

Tegevuseks nimetatakse ainult käitumise teatud liike: mõtestatud käitumiskomplekse, mis on ette võetud teatud eesmärkide saavutamiseks ja ka neid, milledes on valitud vahendid tegevuse eesmärkide saavutamiseks.

Weber eristas käitumist, tegevust ja sotsiaalset tegevust. Weberi arvates on inimese tegevuses alati teatud mõte, seega on tegevus ratsionaalne. Ratsionaalsus tähendab, et indiviid (üksikisik) proovib hinnata ja ennustada teiste tegevust ning seda mõjutada oma eesmärkide (sihtide) kohaselt (seisukohast).

Tegevus on iseloomult sotsiaalne, kui on olemas a) subjektiivne motivatsioon (ratsionaalne mõtestatus) ja b) orientatsioon teistele. Sellest lähtudes kujunesid Weberil neli tegevuse liiki:

- sihiratsionaalne tegevus;
- väärtusratsionaalne tegevus;
- afektiivne tegevus;
- traditsiooniline tegevus.

Politsei tegevustel on mitu tasandit:

- sund – keeldude ja käskude vormis, eesmärk maha suruda soovimatut käitumist;
- veenmine – mõjutab tegevust stiimulite abil, ei kasuta repressioone;
- kohanemine – eesmärgi saavutamine ilma hirmutamisetä;
- opositsioon – eesmärgi saavutamine hirmutamise või repressioonide abil;
- instrumentaalne aktiivsus – kavandatud ja eesmärgipärane tegevus;

Käitumises võib eristada *sotsiaalselt kujundatud käitumist* ja *sotsiaalselt orienteeritud käitumist*.

2.2. Interaktsioon kui kodaniku ja politseiniku kommunikatsioon

Vastastiktoime eelduseks on inimeste asumine ühes ruumis või ühel territooriumil. Kontaktid või sidemed, mille alusel tekib kooskõlastatud argitegevus, võib tinglikult jaotada *ruumilisteks*, *psühholoogilisteks* ja *sotsiaalseteks*.

Politseiniku tegevus sisaldab kahe inimese vahelist kommunikatsiooni või ka väärtuste vahetust (näiteks sündmuskohal):

- *ruumiline kontakt*: politseinik ja kannatanu asuvad sündmuskohal (teatud maaalal või ruumis);
- *psühholoogiline kontakt*: selgub, et on olemas tegu, millest politseinik on huvitatud; selgub, et politseinik soovib infot sündmuse kohta ja kannatanu soovib seda edastada, selgitamiseks toimunu asjaolusid
- *sotsiaalne kontakt*: kahe inimese (politseiniku ja kannatanu) ühine tegevus sündmuskohal.

Selline koostegevus ei tähenda, et kõik toimuks mingite otseste ja avalike väärtuste (raha, info jm) vahetamise kaudu. Sotsiaalne kontakt ei ole seega sotsiaalne suhe ega side, vaid selle alus või selle kujunemise võimalus. Kontaktid võivad olla kas avalikud või eraviisilised; isikustatud või asjastatud; hetkelised või pikemaajalised; harvad või tihedad; vahetud või kaudsed, vahendatud.

Igapäeva elu analüüsimisel on olulised ka aeg, kultuur, mitteverbaalne kommunikatsioon, kõne, poos, situatsioon ja selle tingimused.

Inimeste vastastikus tegevuses (vastasmõjudes) on mitmesuguseid *mitteverbaalse kommunikatsiooni* vorme. Informatsioon antakse edasi kas miimikaga või žestide ja kehahoiakutega (poosidega) või kõigega koos. Mittesõnaline suhtlemine ei ole ainult kehakeel.

Miks käituvad inimesed ühel või teisel viisil, miks politseiniku ja nn kliendi vahel ei ole võrdsust? Miks nad ei suuda või ei taha ületada bürokraatia barjääre? Või kas ja kuidas nad täidavad hoopis rolle, mis tulenevad nende staatusest ja kohast ühes või teises situatsioonis?

Interaktsioon ehk vastastoime võib olla kas vahetu või vahendatud, see võib tekkida kas subjektiivsetest (suunatud kindlale isikule) ja objektiivsetest (sõltub inimese sidemetest) vastastikustest tegevustest. Selle selgitamiseks on loodud rida teooriaid (sümboliline interaktsionism, etnometodoloogia, koostöö kui vahetus).

3. POLITSEITÖÖ: MÜÜT JA REAALSUS

3.1. Politseitöö peegeldus meedias ja kunstis

Käesolev õppeaine vaatleb kaasaegse politsei funktsioone ja töö eripära. Eesmärgiks on eristada, milline on tegelikkuses politseinike töö ning, mis on selles müütilist, mida edastavad massikommunikatsioon, kirjandus ja filmid ning mida näevad ja usuvad ka tavakodanikud ja teatud osas ka politseinikud. Seega ei saa mööda minna massimeedias, ilukirjanduses ja filmikunstis loodust.

Politseitöö probleemid aga ka kuritegevusega seotud valdavalt põnevad sündmused, on kajastunud järjest hoogsamalt massimeedias ja kunstis. Eesti kolm TV kanalit näitavad nädalas, keskmiselt vähemalt 5 seriaali ja 7 mängufilmi ning lisaks tõsielusaateid ning filme kuritegevusest ja politseist. Sellele lisanduvad Soome TV-kanalitel nähtav. Rääkimata kaabel TV seriaalidest ning filmidest. Seega on õhtuti TV ees istuv inimene hästi "varustatud" kuritegevuse (tapmiste, varguste, vägivallega jms.). Nendes „vaatemängudes" tegutsevad ka politseinikud, detektiivid, agendid jne, "pahade" tegude "lahtimuukimisel" ja nende otsimisel ning karistamisel.

Meedia kujutlused detektiividest, politseinikest keskenduvad üldjuhtudel isiksustele, mitte aga (erandlikult) vaevarikkale metoodilisele faktikogumisele, tööruutini, vastuoludele, nurjumiste tunnistamisele, masendusele, kriminaalõiguse ja kohtusüsteemi vahelistele vaidlustele ja kohtulahendite ebaõiglusele moraali seisukohalt. Tähtis on vaatamäng. Meedia ja kunst on loonud avalikkusele nägemuse politseitööst, mida politseitöö uurijad nimetavad *müüdidiks* ning vastandavad politseinike reaalsele tegevusele.

3.2. Politseitöö reaalsus

Eelnevast osast selgus, et meedia poolt pakutud politseitegevus on ja peab olema kuritegevuse vastane võitlus. Samal arvamusel on ka kodanikud. "Keskmise kodanik arvab, et politsei on organisatsioon, mis tegeleb eelkõige kuritegevuse profülaktika ja kurjategijate püüdmisega. Kui kuritegevus suureneb ja kurjategijaid kätte ei saada, siis on tavaline avalikkuse reageering see, et olgu rohkem või paremaid politseinikke. Kui kuritegevuse tasemega on kõik korras, siis saab politsei kiita või vähemalt püüab seda saada" (Wilson 1975).

Vaatamata sellele, et paljud kommentaatorid ja politsei ise peaksid politseitöö prioriteetideks, nimelt kuritegevuse ärahoidmist ja avastamist, kuid tänu teiste selleks määratud organisatsioonide puudumisele tuleb politseil vastata väga erinevatele avalikkuse nõudmistele. Laste halb ja loomade julm kohtlemine koos sellega kaasneva seadusandlusega langevad kindlalt politseile, kuigi on loodud sotsiaalteenistusi ja muidki spetsialiseeritud ameteid. Litsentsiseadused, hasartmänguseadused, isegi kaupluste avamine ja seal müüdivate kaupade nimekiri, samuti probleemid tulirelvade omamisega jpm. (vt Bayley 1994; Morgan 1999 jt)

Kaasaegne politsei täidab kahte suuremat funktsiooni: autoriteetne sekkumine ja sümbolne õiglus (Bayley 1994). Autoriteetne sekkumine on see, mille eest on eelkõige vastutavad patrullteenistus ja liikluspolitsei. See on reageeriv tegevus, mitte ennetav ning see pole seotud otseselt kuritegevusega (kuid juhuslikkuse moment on olemas). Toimub korra taastamine ja selletõttu ei tehta (ka ei ole võimalik teha) midagi olukorra parandamiseks. Edu tuleneb patrullteenistuse mobilisatsiooni astmest.

Sümbolne õiglus on detektiivide ja liikluspolitseinike valdkond, mis on suuremas osas reageeriv koos seaduse rakendamisega. Sümbolne õiglus on nii demonstratiivne (seaduslik režiim on olemas) kui ka

reaalne (kurjategija on tabatud). Edu sõltub selles valdkonnas ka suuresti rahva poolt antud informatsioonist, koostööst elanikkonnaga.

Punch ja Naylor analüüsisid kolmes väikelinnas kahe nädala jooksul inimeste politseisse helistamist. Uurimus jaotas need helistamised kahte kategooriasse “korrakaitse” ja “teenindus”. Kõikide helistamiste analüüs näitas, et 51% neist kuulus teeninduse ja 49% korrakaitse valdkonda. Seega ka hilisemad uuringud on näidanud, et teenindus” ja “korrakaitse” on politsei tegevustes võrdse osakaaluga.

4. POLITSEIORGANISATSIOON JA PARAMILITAARSUS

4.1. Politseiline hierarhia

Politseiorganisatsioon on oma traditsiooniliselt ülesehituselt hierarhiline, kuid tööorganisatsioon ja alluvussuhted ei pea seda alati olema.

4.2. Politsei paramilitaarsus

Probleem kui suures osas on politsei seotud sõjaväestatud struktuuridega ja omab sõjaväestatud töökorraldust on aktuaalne nii tänapäeva politsei analüüsil kui ka politseiajaloo erinevatel etappide kirjeldamisel. Rääkimata erinevate riikide politsei kujunemisest ja selle seotusest militaarse töökorraldusega.

Politseiteenuseid osutasid sõjaväelased paljudes erinevates riikides erinevatel aegadel, mille tulemusena räägitakse politsei paramilitaarsusest või kvaasimilitaarsusest. Mida siis kujutab see tänapäeval nii erinevate hinnangute keskpunktis olev mõiste?

Paramilitaarsuse kaks tähendust:

1. organiseeritud sõjaväeliselt, kuid pole osa riigi ametlikest relvajõududest ega tee sellega koostööd; tegemist on valdavalt relvajõudude taktika kasutajatega;
2. paramilitaarsus eksisteerib seal, kus puudub sõjaväeteenistus või eksisteerivad kõrvuti sõjaväeteenistusega ning on professionaalselt mittesõjaväelised, kuid formeeritud militaarmudeli alusel, kui potentsiaalne abi- või kõrvalmilitaarorganisatsioon.

Millised siiski on paramilitaarsuse positiivsed ja negatiivsed küljed? Milline on see kasu või kahju, mida paramilitaarsus politseis kaasa toob?

Tavaliselt analüüsitakse ja kritiseeritakse valdavalt kahte osa: töökorraldust ja juhtimist.

Kokkuvõttes võib tänapäeval öelda paramilitaarsuse kohta järgmist:

- ilmselt on selge ja ka hädavajalik, et paramilitaarses politseis püsiks st, ilma paramilitaarsuseta pole politseitöö ilmselt võimalik;
- paramilitaarsuse iseloom, olemus peaks muutuma seoses kogukonnakeskse politseiga;
- paramilitaarsus on paljude politseitöö uurijate poolt vastuvõetamatu, kuid nende analüüsid on valdavalt ühekülgsed;
- paramilitaarsuse langus on seotud politsei professionaalsuse tõusuga;
- paramilitaarsuse vajaduse tõus seoses terrorismiohu suurenemisega.

5. POLITSEITEADUSED: TEADUS POLITSEI JAOKS JA TEADUS POLITSEIST

5.1. Politseisotsioloogilised uuringud

Politseiteadused – *teadus politsei jaoks ja teadus politseist*:

- a) mis teadused on vajalikud politseile tema funktsioneerimiseks ja
- b) mida on politsei kohta politseil endal ja ühiskonnal vajalik ning võimalik teada.

Politsei analüüs: ühiskond ja politsei, politsei funktsioonid, politsei kui organisatsioon, politsei(töö) kui politseitehnoloogia, politsei ja politseinike roll, kodanik ja politsei. politsei ajalugu ja sotsioloogia; ühiskonna ja politsei muutumine. (Üliõpilasele antakse konkreetsed teemad ja ülesanded õppetöö käigus)

5.2. Politseisotsioloogilised uuringud: metoodika ja tehnika

Teadusuuringu programmi koostamine, uuringu läbiviimine ja tulemuste analüüs, interpreteerimine ning tulemuste esitamine. (Üliõpilasele antakse konkreetsed teemad ja ülesanded õppetöö käigus)

6. POLITSEI KURITEGELIKUS MAAILMAS JA KURITEGEVUSE TEOREETILINE MÕTESTAMINE

6.1. Hälbiv käitumine ja kuritegevus

Sotsialiseerumise aluseks ja mõtteks on sotsiaalsete normide omandamine inimeste poolt ning nende täitmise kindlustamine ühiskondlikus elus. Normide täitmise tasemest oleneb ühiskonna sotsiaalse korra ja kultuuri tase. Üldkehtivatest normidest kõrvalekaldumist nimetatakse sotsiaalseks hälbivuseks. Selle sees eristatakse omakorda formaalsete normide rikkumist, mis kannab nime kriminaalsus ehk kuritegelik käitumine, ja mitteformaalsetest normidest kõrvalekaldumist, mida nimetatakse deviantseks ehk hälbivaks käitumiseks. Erinevus on eelkõige selles, et hälbiv käitumine ehk hälbekäitumine on suhteline (kõrvalekalle mingist kultuurinormist), kuritegelik käitumine on aga absoluutne (kehtestatud juriidiliste seaduste suhtes). Absoluutsus tuleneb kriminaalseadustikust ja kurjategijaks saab isikut nimetada ainult kohtuotsuse alusel.

Varasemad arusaamad hälbivusest on muutunud ning tähtsaks on saanud ühiskondlik reaktsioon. Hälbivuse määratlemisel on aluseks kolm olulisemat tunnust:

- 1) normide rikkumine,
- 2) selle avastamine ja
- 3) negatiivsed ühiskondlikud reaktsioonid.

Hälbivaks käitumiseks ehk *hälbekäitumiseks* nimetatakse sellist norme rikkuvat käitumist, mis avastamise korral kutsub esile negatiivse ühiskondliku reaktsiooni – pahameele, soovi karistada jms (Clinard & Meier 1998:8).

Kuritegelik käitumine on määratletud iga riigi seadusandluses ja üldisemad karistatavad teod varieeruvad sõltuvalt kultuurist või traditsioonidest. Kriminaalseaduses loetletakse kõik võimalikud tegevused ja tegemata jätmised, mis on karistatavad. Karistamiseks on ette nähtud kohtulike protseduuride läbimine ja süüdimõistmine. Kohtu poolt mõistetud karistus viiakse täide riikliku karistusasutuste süsteemi kaudu. Kuritegelik käitumine on seega määratletud seadustega ja seda reguleerib jäägitult riik.

Tulenevalt Durkheimi arusaamadest, peetakse kuritegevust teatud määral “hädavajalikuks ja normaalseks” nähtuseks ning tal on ühiskonnas oma funktsioonid.

Kuritegevusel on järgmised funktsioonid:

- üldine integratsioon – kuritegevus ja selle oht liidab inimesi;

- normidele suunatud integratsioon – normid ja nende piirid määratakse ära nende rikkumise kaudu; norm, mida ei rikuta, lakkab olemast norm ning ühiskonnas on see tarbetu; normide karmistamine eeldab nende enamat rikkumist;
- innovatsioon – normidest kõrvale kaldunud teod võivad olla uuenduste allikaks, eriti kui seadusandlus ei vasta reaalsusele.

Funktsionaalse käsitluse alusel peaks kuritegevusel olema mingi optimaalne tase, mis laseks tal täita hädavajalikke positiivseid funktsioone (normide karmistamine jm).

6.2. Kuritegevus ja politsei

Politsei tegeleb kuritegevuse ennetamise ja toimepandud kuritegelike aktide menetlemisega. Politsei tegevusväli on ääretult lai: moosivargusest organiseeritud kuritegevuseni. Organiseeritud kuritegevuse tegevused ja liigid: varimajandus, rahapesu, korruptsioon ja poliitiline kuritegevus majanduslike eesmärkidega, vägivald ja tapmised, narkomaania ja narkokuritegevus, inimkaubandus ja prostitutsioon.

6.3. Sotsiaalne kontroll ja politsei roll selles

Sotsiaalset korda määratletakse ühiskondliku elu organiseeritusena ja sotsiaalse tegevuse ning süsteemi korrastatusena. Kaasaegsetes arusaamades tähendab sotsiaalne kord ühiskonna institutsionaliseerimist ja deinstitutionaliseerimist. Küsimuse olemus seisneb selles, mil viisil organiseeruvad inimesed ja grupid ühtseks sotsiaalseks süsteemiks, kus on tagatud vastastikuse tegevuse võimalused, õigused ja kohustused, vabadused ja turvalisus.

Ükski ühiskond ei saa eksisteerida ilma sotsiaalse kontrollita. Sotsiaalne kontroll on nii üldine ja kõikjal toimiv, et isegi ajutiselt tekkinud väike grupp ei saa läbi ilma nende poolt ja nende jaoks väljatöötatud sotsiaalse kontrolli mehhanismideta.

Sotsiaalsete institutsioonide tugevdamisel omab sotsiaalne kontroll olulist rolli. Samas on see üks efektiivsemaid instrumente millega sotsiaalsed institutsioonid organiseerivad inimeste elutegevust.

Sotsiaalsel kontrollil on ühiskonna jaoks kaks funktsiooni:

- kaitsefunktsioon ja
- stabiliseeriv funktsioon.

Sotsiaalne kontroll on oma olemuselt konservatiivne, püüab säilitada olemasolevat, kindlustada stabiilsust ühiskonnas. Sotsiaalse kontrolli põhiline ülesanne on ratsionaalsete ühiselu reeglite täitmise tagamine ja selle kaudu inimestele kindlustunde ka turvatunde loomine. Sotsiaalse kontrolliga on seotud ka võim ja selle realiseerimine ning on juhtunud, et mittedemokraatlikes ühiskondades valitsev eliit on loonud elanikkonnale mitteratsionaalseid, kuid võimu kindlustavaid reegleid-norme. Sel puhul peetakse lubatavaks, on ka õigustatud, selliste normide hülgamine inimeste poolt. Kuidas politsei nendes olukordades reageerima peaks on ühiskonnauuringute probleem.

Politsei teostab ühiskonnas olulist formaalset kontrolli. (P.Bergeri sotsiaalse kontrolli teooria)

6.4. Politsei preventiivne tegevus. Miks politsei tegeleb preventatsiooniga? Kas politsei hoiab ära kuritegevust?

Ühe esimestest katsetest klassifitseerida kriminaalpreventiooni projekte tegid P. Brantingham ja F. Faust (1976). Nende tüpologia järgi liigitati kriminaalpreventiooni meetodid kolme gruppi: primaarne preventioon, sekundaarne preventioon ja tertsiaarne preventioon. Primaarse kriminaalpreventiooni tegevus keskendub füüsilisele ja sotsiaalsele keskkonnale ning faktoritele, mis mõjutavad kogu kogukonda. Primaarne preventioon püüab ära hoida seadusrikkumisi, mõjutades üldiseid kogukonnatingimusi, mis neid tekitab, mitte aga isikuid, keda võiks mõjutada kuritegevuskontroll. Sekundaarne kriminaalpreventioon keskendub isikutele või isikute gruppidele, kellel on potentsiaalne oht kuriteo sooritamiseks. Seda võib teha, toetades sotsiaalsete probleemide ohuga perekondi, haridusprobleemide ohuga lapsi või potentsiaalseid kuriteoohvreid enne tegelikku ohvrikslangemist (nt annavad turismigiidid informatsiooni reisi ohtude kohta). Lõpuks võib kriminaalpreventioon olla suunatud seadusrikkujatele ja nende ohvritele. Tertsiaarne kriminaalpreventioon on suunatud retsidivismi ja korduvate kuritegude vähendamisele erilise takistamise, rehabilitatsiooni, toetamise ja korrektsiooni kaudu.

Van Dijk ja De Waard lõid hiljem oma kahedimensioonilise kriminaalpreventsiooni tüpoloogia, täiendades Brantingham'i ja Faust'i klassifikatsiooni. Nad rikastasid seda mudelit, määratledes tegevused, mis on suunatud seadusrikkujatele, ohvritele ja situatsioonidele. See tüpoloogia rajaneb arusaamisel, et seadusrikkumisi saab ära hoida, sekkudes kuriteo erinevatesse otsustavatesse faktoritesse, mis on a) seadusrikkuja, b) ohver ja c) aeg ja koht.

Politseisotsioloogia arengu erinevatel etappidel on olnud vaidlusteemaks (analüüsi aineks) küsimus; *Kas politsei suudab ära hoida kuritegevust?* Vastused sellel küsimusele on olnud vastuolulised: *vähendab või ei muuda midagi.*

7. POLITSEI TEENINDAJANA VÕI KONFLIKTILAHENDAJANA?

Politsei kujunemislugu on kergitanud probleemi: kas politsei eksisteerib valdavalt teenindajana või hoopis mõjusa konfliktilahendajana?

7.1. Politseistrateegiad

Ameerika politseiajaloo eristatakse kolme strateegiat ja ka nende toimimise ajajärku:

- poliitiline ajajärk;
- reformi ajajärk;
- kogukonnakeskne ajajärk (Kelling & Moore 1995)

Kui inglise aadlik Robert Peel lõi uue ja valdavalt tunnustatud kaasaegse politsei ei sündinud see tühjale kohale – politsei kujunemise ajalugu võib mõõta sajandite kui mitte tuhandete aastatega. Kui sõdimist võib pidada inimkonnale loomuomaseks, siis korra hoidmist väljaspool kogukonda saab mõõta teiste parameetritega. Esimese tõena võime väita, et riik, impeerium ja isegi üksikud suurlinnad vajavad jõudu, mis tagaks valitseja julgeoleku, avaliku korra ja aadlike turvalisuse ning vaigistaks sõnakuulmatuid masse. Demokraatlike õiguste ja vabaduste uusaegse mõtestamisega peetakse turvalisuse vääriliseks ka kogu elanikkonda e kõiki kodanike sõltumatult varandusest, usutunnistusest, nahavärvist ja rahvusest. Kuidas see aga kaasajal tegelikkuses realiseerub on juba iseseisev uurimisteema kogu maailma riikide lõikes ja politsei tarbeks.

Community-policing kui uus strateegia valgus kogu maailma politsei teadvusesse ja tegevusse. Uue politsei strateegia on saanud mitmeid täiendavaid nimetusi, nende hulgas kogukonnakeskne politsei ja probleemilahendamine.

Kogukonnakeskne politsei ja probleemilahendamine (community oriented policing and problem solving – COPPS) on proaktiivne filosoofia, mis soodustab selliste probleemide lahendamist, mis on või soodustavad kuritegevust ja korratust, mis mõjutavad elukvaliteeti või vähendavad inimeste hirmu kuritegevuse ees. Kõik see on seotud muudegi kogukonna küsimustega. COPPS ärgitab kasutama mitmesuguseid kogukonna ressursse ja politseikogukonna partnerlust, et arendada strateegiat kindlaks tegemaks, analüüsivaks ja tegelemaks kogukonna probleemidega juba nende tekkides.

Kogukonnakeskse politsei strateegiatel näib olevat mõningaid tähtsaid ühiseid printsiipe ja iseloomulikke jooni:

- detsentralisatsioon;
- pigem geograafiliselt, kui funktsionaalselt määratletud allüksused;
- kogukondlik partnerlus ja koostöö;
- proaktiivne politsei;
- kuritegevuse analüüs;
- üldefektiivne hindamine.

Kogukonnakeskne politsei on erinevalt repressiivsest ja pealesuruvast politseist lähemal kogukonnale, keda ta teenib (vt Lähipolitsei kui lähenemisviis 2000).¹

7.2. Politseiteenindus

Pärast tööstusühiskonna lõppu, 1970ndatel aastatel, asusid arenenud maad postindustraalsesse arenguetappi, milles sai valdavaks teenindus ja teadus. Kaubatootmiselt mindi üle teenindusele ja ühiskonna põhilise klassi moodustavad sellest alates teenindajad, teenistujad. Teisalt on kogu ühiskondlik elu ja riiklik tegevus tihedalt seotud teadusega, arvestades teadusuuringute tulemusi, ettepanekuid, hoiatusi.

Teenindusideoloogia ja teenindajate domineerimine on kaasaja iseärasusi, eripärasid võrreldes eelnevate ajastutega. Sellest ka politseinik kui teenindaja.

Neid sündmusi, kus peaks käituma kui klienditeenindaja või vastupidi on politseitöös küllaga. Kaebuste, kuriteo sündmuste jm avalduste vastuvõtmine politseinike poolt nende registreerimine, lubaduste andmine asja menetlemiseks ja lubaduste täitmine (tagasiside ja reaalne tegevus ning efektiivsuse ning kogu selle alusel kujuneb politsei usaldus ja prestiiž). Tunnistajatelt, kannatanutelt jt seletuste võtmine ja ka ülekuulamine, vastandamine on protseduurid, milles inimene ootab politsei poolset asjalikku, professionaalset ja ka inimlikku käitumist ning suhtumist. Kõige tõsisemalt kritiseeritud valdkonnad on olnud erinevates maades liikluspolitsei tegevus ja käitumine.

Ka keeldumine kodanike avalduste vastuvõtmisest peab olema selline, et see poleks solvav kodanikele, kuid samas talle arusaadav ja keeldumine on veenvalt põhjendatud.

Politseiniku ja kodaniku, kannatanu, ohvri, tunnistaja, kahtlustava suhe pole alati mitte teenindaja ja teenuse ostja suhe². Märulipolitsei ajab laiali määratsevat rahvahulka või kriminaalpolitsei koos erikomandoga arreterib organiseeritud kuritegevuse liidreid või värsketel jälgedel vahistatakse relvastatud narkokaupmehi. Uusi kuritegusid toimepannuid paadunud retsidivisti ülekuulamine kahtlustatavana politseis ei sarnane teenust pakkuva teenindaja ja ostja suhtele. Nendel juhtudel on üldse otseselt raske suhetest klient ja teenindaja rääkida.

Kui on tegemist teenindajaga peaks olema ka selge konkreetne teenus, mida pakutakse. Teenus on seotud kasuga ja avalikus sektoris on seda raske määratleda. Teenindus tähendab ka *teenimist ehk oma panuse andmist* ühiskonna vajaduse rahuldamiseks turvalisuse osas (Covey, S. 1999).

Kuid tänapäeva politsei on siiski seotud teeninduskultuuri põhiliste parameetrite, seisukohtade, filosoofia jms, kas otseselt või kaudselt.

7.3. Politsei konfliktilahendajana

Reaalses elus eksisteerib pidevalt olukordi, mida argiarusaamade järgi nimetatakse konfliktideks.

Konfliktid, mis inimesel tekivad, on kahesuguse iseloomuga: isikusised konfliktid ja isikuvälised või isikutevahelised (ka sotsiaalsete koosluste vahel). Isikusised konfliktid on nii kognitiivsed kui emotsionaalsed.

Indiviidivälised konfliktid jagunevad indiviidide ja sotsiaalsete koosluste (grupid, etnosed, klassid, organisatsioonide (siseseks ja vaheliseks) jne) vahelisteks ja kooslustevahelisteks (ühiskondade ja globaalsüsteemide vahelisteks). Vormist tulenevalt eristatakse normide konflikte (normide paljususest tulenevad), huvide konflikte (isikute, gruppide jms vajaduste ja huvide vastuolud) või jaotuskonflikte (sotsiaalsete produktide, võimu jms jaotusest tulenevad).

Sotsiaalsete muutuste üheks aluseks on *ühiskonnasisesed konfliktid*. Konfliktid ei muuda ühiskonda otseselt, kuid need a) annavad märku teravatest probleemidest, muutuste vajadustest ja b) nende lahendid võivad olla oluliste muutuste allikaks. Kuid lahendid võivad muutustele anda ka konservatiivse või stagneeruva suuna.

¹ Kogukonna ja lähipolitsei kohta on kirjutatud suur hulk materjale ja õppematerjalina ka viidatud soomlaste lähipolitseiõpik.

² Teenindaja ja teenindatava suhe kehtib ka järgmistes rollides /staatustes/: vallametnik – kohalik elanik; politseinik ja kodanik; arst – patsient; õpetaja – õpilane; diktoraal (TV, Raadio) – kuulaja; tolliametnik – piiriületaja jm. Seega olmeteenindus on osa teenindusest.

Kui politseinik lahendab pidevalt konflikte väljaspool oma organisatsiooni, peab ta arvestama, et ka organisatsiooni siseselt saavad eksisteerima oma konfliktid. Organisatsiooni konfliktid on üldiselt järgmised (Vadi 1997:122–130):

- isikutevahelised konfliktid (eri tasemega liikmete/töötajate vahel, ülemate ja alluvate vahel); need konfliktid võivad tekkida nii huvide, eesmärkide, tunnete, arvamuste kui käitumise tasandil;
- grupisisesed konfliktid (tööjaotusest ja -tulemustest, staatusejaotusest, rolliootustest jm) ja gruppidevahelised konfliktid (kahe või enama grupi, osakonna jm vahelised lahkkelid, pinged, arusaamatused);
- organisatsioonikonflikt ehk totaalne organisatsioonisisene konflikt, enamikku suhteid ja valdkondi hõlmav varjatud või avalik konflikt.

Oma eksistentsi huvides peab organisatsioon suutma lahendada konfliktseid situatsioone. Muidugi ei ole kõik konfliktiolukorrad organisatsiooni destabiliseerivad või lõhkuvad.

7.4. Vägivalla subkultuur ja agressiivsus

Politsei puutub kokku oma igapäevatoos nii kodanike üksikute vägivaldsete tegudega või vägivalla ja agressiivuse kui subkultuuri osisega. Tänapäeva politsei maailmapraktikas analüüsitakse ka politsei poolset agressiivsust ja vägivalda.

Kas agressiivsus pärineb mingist bioloogilisest algest või on tegemist õppimise teel omandatud käitumisega?

Igas kultuuris tekib erinevatel aegadel ja põhjustel vägivalla subkultuur, mis kas jõuab oma kulminatsiooni ja hääbub või ka võtab uue vormi ja ideestiku ning jätkab eksistentsi. Soomlased toovad näiteks oma pussikangelaste subkultuuri ja selle hääbumise uutes sotsiaalsetes tingimustes. Vägivaldse subkultuuri näiteks on tänapäeval mõnede maade jalgpallifännide agressiivsus ja pidevalt praktiseeritav vägivald. Vägivalla subkultuurid kujunevad välja tavaliselt suurlinnade äärtel või getostunud piirkondades. Seega vägivald on kaasaegsele ühiskonnale omane kui kultuuriliste ja sotsiaalsete mõjurite toimel tekkinud fenomeen, millega politsei tegeleb päevast päeva.

Vägivalla subkultuuri seletamiseks on vajalik eristada ja määratleda mõisted *agressiivsus*, *agressiivne käitumine* ja *agressiivse käitumise põhjused*.

Sotsioloogilises plaanis tuleb agressiivsust käsitleda kui käitumise mudelit aga mitte emotsiooni, motivatsiooni või seisundit. Agressiivsus seostub sageli negatiivsete emotsioonidega nagu viha, püüd solvata, kahjustada ja eetilise puudujääkidega. Need emotsioonid, motiivid ja seisundid (vaimsed) mängivad olulist rolli käitumises, kuid eraldi võttes ei saa neid nimetada agressiivsuseks, sest ei tekitata kahju inimesele (elavale olendile). Agressiivseks käitumiseks ei saa pidada seda, kui keegi endast välja minnes viskab mingi asja puruks ilma teist kahjustamata. Puudub vastastikune tegevus ning keegi ei saa kahju.

Agressiivsuse saab jaotada aktiivseks ja passiivseks, otseseks ja kaudseks, igäihe nendest veel füüsiliseks ja verbaalseks agressiivsuseks.

Teise jaotuse järgi on võimalik agressiivsust liigitada: vaenulik ja instrumentaalne agressiivsus.

7.5. Politseitöö: sotsiaaltöö või kurjategijate püüdmine?

Poolmilitaarsetes organisatsioonides määratletakse “tõelist” politseitööd kuritegevuskontrolli kaudu. Politsei kaldub arvama, et kui tahetakse lahendada kuritegevuse küsimust, tuleb kulutada rohkem raha politseitööle ja politseinike ning tehnoloogia tugevdamisele ja seadusi tuleb rangelt järgida. See usk tähendab seda, et politsei otsustab oma tegevuse üle traditsiooniliste kohtukutsete, arreteerimiste ja väljakutse arvu kriteeriumide põhjal.

Politsei hindab ennast nende kriteeriumide põhjal, nagu ka massimeedia. Politseinikud, kes on määratud muule tegevusele, leiavad, et nende tööd alahinnatakse või isegi naeruvääristatakse, sest nad ei tee “tõelist” politseitööd (Yarmey 1989).

Sotsiaalteadlastele saab üha enam selgeks, et traditsiooniliste paramilitaarsete kriteeriumide kasutamine politseitöö hindamisel ei ole sobiv, kui seda rakendatakse tundlikes isikutevahelistes konfliktsituatsioonides.

Tegelikult pole paramilitaarne politseimudel kui ainuke eesmärk kogu politsei jaoks sobiv. Väärivad rõhutamist, et enamik pöördumisi politseilt abisaamiseks on palved stressis olevatelt inimestelt. Need pöördumised nõuavad *taktitunnet* ja *abivalmidust*, mitte jõudu ja lihaseid.

Kuigi politseinikud pole sotsiaaltöötajad ja neile ei meeldi, kui neid sellisteks tembeldatakse, on nende rollid mõnes suhtes sarnased. Inglise politsei loojate Rowan'i ja Maune'i originaalsõnu kasutatakse veel tänapäevalgi:

“Tegusa politsei primaarne eesmärk on kuritegevuse ärahoidmine; järgmine – süüdlaste avastamine ja karistamine, kui kuritegu on sooritatud... Algusest peale tuleb aru saada sellest, et eesmärk, mis tuleb saavutada, on kuritegevuse ärahoidmine. Kõik politsei jõupingutused tuleb suunata sellele eesmärgile. Isiku ja vara julgeolekut, avalikkuse rahu säilitamist ja kõiki teisi politsei eesmärke saab siis paremini ellu viia, kui süüdlaste avastamise ja karistamisega pärast seda, kui neil on kuritegu juba õnnestunud toime panna. Iga politseijõudude liige, peab meeles pidama, et tema kohus kaitsta ja aidata inimesi pole mitte väiksem, kui süüdi olevate isikute kinnipüüdmine. Järelikult – kuigi valmis ära hoidma kuritegusid ja vahistama kurjategijaid, peab politseinik suhtuma endasse kui kogu avalikkuse teenrissi ja valvurisse ning kohtlema kõiki seaduskuulekaid kodanikke, sõltumata nende ühiskondlikust positsioonist, katkematu kannatlikkuse ja viisakusega”.(Whitaker 1979:40-41)

8. POLITSEI KULTUUR JA POLITSEINIKU KULTUUR

8.1. Kultuur ja politsei

Kultuur on sotsioloogia keskne mõiste, mis ühendab inimest ja ühiskonda.

Kultuuri põhilised tahud:

- **kultuur on tegelikkuse väärtuseline omandamine.** Kultuur on tegelikkuse, sotsiaalse reaalse väärtuseline omandamise viis, mis kehastub, realiseerub inimeste praktilises tegevuses. Nendeks oleksid nii olmetegevus, ka poliitiline, tööalane tegevus, teaduslik või kunstialane. Inimtegevuse on ühendatud nii *sisemine* kui *väline* tegevuse osa. Sisemine osa tegevusest (käitumisest) tähendab motiivide formeerumist, mõtte, mis antakse oma tegevusaktile, sorteeritakse tegevuse eesmärgid, töötatakse välja tegevuse skeemid, soorituse tehnoloogia – on tulenev kultuurist. Kultuur kui mentaliteet täidab sisemist tegevust teatud kindla väärtussüsteemiga, seostab eelnevaga projekte, valikuid, eelistusi jne. Seega kultuur on üks element, mis organiseerib, määrab inimese praktilise tegevuse sisu, selle suunatuse.
- **kultuur** on kõik see, mis on inimeste poolt loodud minevikus, olevikus ja saab loodud tulevikus, arvestades looduse raame ja inimtegevuse vajadusi – tegevuseks, sotsiaalseks regulatsiooniks, ühiskonna säilimiseks ja arenguks, siia kuuluvad nii kodune olmetehnika elutegevuse eripärad, kosmose aparaadid kui sõjatehnika ja sõjapidamise viisid, kunstiteosed jpm;
- **kultuuri omandamine ja üleandmine järgmisele põlvkonnale** – kultuuri omandab inimene sotsialiseerumise käigus ja seal toimub ka "üleandmine" ühelt põlvkonnalt teisele, pärandamise viise on ka teisi;
- **kultuur säilitab ühiskonna:** järgnev põlvkond ei alusta algusest vaid jätab eelnevat, iga sotsialiseerinu täidab norme ja seadusi ise või mõistab nende mittetäitmise tähendust, teadus ja kunst järgnevad varasemale samas kas eitades või püüdes seda ületada.
- **kultuur kui omandatud kombed, oskused, teadmised jne, mis ei eksisteeri sünnipäraste bioloogiliste instinktina.** Kui mesilane teeb karge ja lind ehitab pesa, koer ujub ilma ujumiskursustel käimata, siis on see nende bioloogilisest olemisest tulenevad. Inimene saavutab koduloomise oskused, isegi ujumisoskused õppimise tulemusena, ka rääkima peab ta oma emakeeles õppima, rääkimata võõrkeelte omandamisest. Inimese bioloogilised, sünnipärased oskused on „vahetatud” võimete vastu palju omandada kuid see saab teoks ainult ühiskonnas kultuuri omandamisega. Kultuur on seega sotsiaalselt õpitud ja omandatud ning seotud inimese sotsiaalse kvaliteediga. Viimane eristab inimest kui isikupärast sotsiaalset ja poliitilist looma bioloogilisest loomast.

- **kultuuri kontroll.** Kõik inimesed käituvad ja samas hindavad teiste käitumist sõltuvalt sellest, kuidas on ettenähtud selles keskkonnas, ühiskonnas, kus inimene elab.

Looduslikud instinktid jäävad inimesele alles ja ka bioloogilised vajadused saadavad teda terve elu. Instinktide ja kultuuri kokkupuude “sünnitab” kontrolli inimese käitumise üle. Inimene kontrollib, pidurdab, surub maha oma looduslike instinkte – see on kultuuri tähtsam element (isiksuse sotsialiseerumise kaudu saadakse selgeks käitumise reeglid, normid). Isiksuseks kujunedes ja lülitudes sotsiaalsesse ellu peab inimene oma ürgseid vajadusi taltsutama ning käituma ja suhtlema nagu kultuurinimene selles kultuuris. Riietumine, söömine, suhtlemine jpm on täpsemalt või ebamäärasemalt reglementeeritud koosluse või traditsioonide poolt. Freudi järgi on inimese põhiinstinktid nii vägivald kui seksuaalsus kultuuri poolt pidurdunud, reguleeritud, „maha surutud”. Erinevates kultuurides ja erinevatel aegadel on need *kontrolli vormid* suuresti erinevad: keda, mida ja kui suures osas kontrollitakse, millises osas avaldatakse survet või sundi, milliste instinktide kohta üldse kontrolli teostatakse jne.

Kuigi teatud erakorralistes tingimustes (katastroofid, näljahäda, jne) on instinktid määravad „kultuursuse” ees.

Politeisotsioloogia tarbeks on politseikultuur kollektiivse inimtegevuse materiaalsed ja mittemateriaalsed produktid, väärtused ja tunnustatud käitumisviisid, mis on objektiviseeritud ja võetud kasutamisele ükskõik, millises politseiorganisatsioonis ning antud üle teistele organisatsioonidele (politseinikele) ja on üleantavad politseinike järgnevatele põlvkondadele.

Seega politseikultuur on spetsiifiline inimtegevuse organisatoorne ja arengu viis. Ka politseikultuur kehastub, objektiviseerub erinevate tegevuste produktidena:

- *esemelis-asjastatud kujul* – tööriistad, autod, majad jpm, millesse on ühendatud nii tehnilised teadmised, kunstimaitsed, stiil kui ka teatud normid (eetilised, esteetilised, juriidilised),
- *sümbolistlik-märgilisel kujul* – kultuuri produktid, milles antakse info edasi sõnade, sümbolite, märkide, kujundite abil: teaduslooming ja suuline, joonised, õpetused, kuidas patrullida jne jne.

Oluline on politseikultuuri **omandamine** ja **selle üleandmine** teistele organisatsioonidele (gruppidele).

Kui võtta kokku paljude sotsioloogide väga erinevad definitsioonid kultuuri kohta, siis võib tuua ühe lihtsa näite politseikultuuri iseloomu kohta: eksisteerivad **teatud ideed**, mida antakse politseinike põlvkonnast põlvkonda, nende ideedega on seotud **väärtussüsteemid**; viimased määratlevad indiviidide ja gruppide käitumise ning tegevuse, nende mõtteviisi ja vastuolud. Kuid siia lisanduvad veel **asjad ja käitumise standardid**.

Kokkuvõtteks on politseikultuur on inimtegevuse produkt, mis ei asu väljaspool inimgruppe, ei teki iseenesest ja on muutuv sotsiaalses aegruumis. Kultuur on vaid *tegevuse objektiviseeritud resultaat*, mis on kättesaadav ühele või teisele grupile, kogu politseikonnale (ühiskonnale). Politseikultuuri asjad, ideed eksisteerivad sõltumatult nende loojatest ning on konkreetselt *mingi grupi poolt tunnustatud (omaks võetud) ja ka sanktsioneeritud*.

9. POLITSEINIKUKS SOTSIALISEERUMINE

Isiksuse sotsialiseerumine on üheks kultuuri realiseerumise viisiks, mis avaldab mõju nii indiviidide elule ja tegevusele kui ka ühiskonnale terviklikult. Sõltuvalt sellest, et kultuur kehastub tegevuse kaudu ja objektiviseerub nii esemelis-asjastatud ja sümbolistlik-märgilisel kujul:

- toimub teatud ühiskonna, rahvuse, perekonna, grupi ajaloolise kogemuse fikseerimine;
- kultuur, tema mõtestatuse, tähenduste, tehnoloogiate ja harjumuste üleandmine teistele inimestele, järgmisele põlvkonnale (vt eelpool).

Sotsialiseerumise mehhanism kindlustab ühiskonna iseuenemise ja erinevate põlvkondade vaimse segunemise. Laps sünnib juba valmis maailma. Sõnade, raamatute, filmide jm abil ta *õpib kuidas elada*, luua suhteid teiste inimestega, kasutada asju jms. *Jälgides teiste tegevust* (tegevuse näidiseid, mis on kasutusel selles ühiskonnas) ja *teostades oma praktilist tegevust* – saab omaks kogu ühiskonna, rahvuse ja perekonna kultuur. Samas saab toimuda ühiskonna püsijäämine ja areng ainult inimeste poolt kultuuri omandamise kaudu.

lidsks küsimuseks on, milline on inimese kujunemisel tingimuste, võimaluste ning ühiskonna ja vahetu sotsiaalse keskkonna osa. Samas ka, milliseks kujuneb sotsialiseerumise “produkt”, st kui suures osas on isiksus indiviidi enese looming.

9.1. Politseinikuks sotsialiseerumise iseärasused

Politseinikuks sotsialiseerumisprotsess omab kahesugust funktsiooni: politseiniku isiksuse kujunemine ja kujundamine politseikultuuri säilimine ja taastootmine. Seega on sotsialiseerumine kultuuri omandamine protsess, mis algab politseiõppest alates ja jätkub kogu tööelu jooksul. Politseinikuks sotsialiseerumine on politseiniku poolt **kogemuste ja väärtusorientatsioonide omandamine selleks, et täita oma sotsiaalseid rolle.**

10. ÜHISKONNA STRUKTUUR JA SOTSIAALNE EBAVÕRDSUS NING POLITSEI KOHT ÜHISKONDLIKUS HIERARHIAS

Politsei kujunemine on üldjuhul olnud kooskõlas ühiskonna ja riigi arenguga. Üleminek traditsiooniliselt ühiskonnalt industriaalsele ja hiljem juba postindustriaalsele ühiskonnatüübile on muutnud ka politsei organisatsiooni ja tegevust. Lähtuvalt sotsiaalsest eba võrdsuse, erinevate kihtide ja klasside olukorrast, positsioonide muutusest ühiskonnas on ka teisenenud politsei roll ja staatus ühiskonnas. (võrdle Marxi hinnangut politseile ja tänapäeva).

10.1. Politseinike sotsiaalne päritolu, positsioon ja materiaalne seisund. Politseinike sotsiaalne mobiilsus

Lääne uurijate tööd kinnitavad, et politsei (alam- ja keskastme koosseis) formeeritakse valdavalt ühiskonna madalama klassi kõrgemate osade (tööliste) järglastest ning “tõstetakse” keskklassi madalamale või keskmisele astmele sissetulekute, väärtussüsteemide jms tasemelt (Yarmey 1989).

Vaadeldavas küsitluses olid politseinikud jaotatud elanikkonnaga samadesse jõukuskategooriatesse. Ainult sissetulekute suuruse järgi määratletud vaesus või jõukus oli kokkuleppeline.

Võrreldes sissetuleku suurust³ kroonides ja hinnangut sissetulekuga toimetuleku kohta, selgub politseinike suhtumine oma materiaalsesse olukorda. Osa vastanuist hindab oma toimetulekuvõimalusi tegelikest sissetulekutest kõrgemaks. See võib tuleneda positiivsemast eluhoiakust (peale asjade väärtustatakse ka näiteks enesearendamist jms) või lihtsalt vähenõudlikkusest. Teised jälle hindavad oma suhteliselt kõrget sissetulekut tühiseks ning soovivad selle tõhusat suurenemist. Hinnanguid kujundavad inimese vajadused, hoiakud, väärtused ja eluorientatsioonid. (Aimre 1998)

Sotsiaalne positsioon diferentseerib inimesi ja kõrgema positsiooniga kaasneb kõrgem sissetulek. Legaalsete tegevuste puhul on reegliski, et kõrgema sissetulekuga inimesed asuvad ka sotsiaalses hierarhias kõrgemal astmel.

Politseinike küsitluse alusel on vaesemaid ja jõukamaid peaaegu võrdselt, vastused kalduvad veidi viimaste kasuks. Ligi pooled vastanud politseinikest on kasutatava liigituse alusel keskmise sissetulekuga.

Kuigi hinnangud oma sissetulekutest tulenevale ostuvõimele on subjektiivsed, näitasid need ka astmest sõltuvaid erinevusi politseiametnike vahel. Kõigist küsitletuist moodustasid 86% need, kellel jätkus sissetulekust kas ainult toiduks või toiduks ja kommunaalmakseteks. Ülejäänud (14%) kuulusid politseinike jõukamasse kihti.

Kuna enamikul noorem- ja vanemametnikest jätkub sissetulekust ainult toidu muretsemiseks ja kommunaalmaksete tasumiseks, siis võib tõdeda, et sissetulekust lähtudes on paljudel ametnikel riigitöö motivatsioon tagasihoidlik.

Rõõmustavam on pilt hariduse ja sissetuleku vahekorrrast. Iseseisvumisele eelnenud perioodil püüti järjekindlalt *a priori* väita, et haritud inimene on üldjuhul vähem tasustatud kui vähese haridusega töötaja. Empiirilised uuringud on näidanud, et ka sel perioodil oli haritud inimene vähemharitud kõrgemalt

³ Politseinike küsitleti 1996 ja elanikkonda 1995 aastal. (vt Aimre 1998)

tasustatud. Küsimus oli ja on selles, kas need vahed (erinevused) on küllaldased, et korvata pikemat kooliteed, pingelisemat vaimset tööd ja sellest tulenevaid vajadusi.

Tabel 1. Sissetulekute jätkub ...

	...ainult toiduks ja toiduks ning kommunaalmakseteks	...riiete, olme- tehnika ja lõbus- tuste jaoks	... luksuseesemete jaoks ja raha- probleeme ei olegi	Kokku
Noorem- ametnik	203 92 31	16 7 16	1 7 8	220 29 100
Vanem- ametnik	362 90 55	37 9 38	3 1 25	402 53 100
Juhtiv- ja kõrgem ametnik	88 63 14	44 31 46	8 6 67	140 18 100
	653 86 100	97 12 100	12 2 100	762 100

Politseinike küsitlusest selgus, et haridustaseme tõusuga kaasneb ka keskmise sissetuleku tõus. Kõrgema haridustasemega töötajaid kuulub n-ö vaeste hulka vähem. Politseikaadri haridustasemed on lõplikult välja töötamata ja seetõttu ei ole ka hierarhilised seosed haridusega eriti tugevad.

Perekonna sissetulekuid mõjutab muidugi teise abielupoole tööne tegevus ja sissetulek. Vastanute abikaasad tegutsesid järgmistes valdkondades. Võrdluseks on esitatud ka aasta varem küsitlute jagunemine sotsiaalseteks gruppideks.

	Politseinike abikaasad %	Elanikkonna küsitlus %
Tippjuht, keskastmejuht	5,7	7,2
Ettevõtja, omanik	2,5	5,2
Spetsialist	12,3	19,0
Teenistuja	23,4	17,0
Tööline	8,7	23,2
Kodune, õppur, pensionär	15,1	21,3
Töötu	3,9	5,6
Ei vastanud, puudub abikaasa	28,4	1,5

Eelneva põhjal võib nentida, et politseinike perekondade sissetulekud on tagasihoidlikud ning nende põhimure tundub olevat sissetulekute suurendamine.

11. POLITSEI SISEJULGEOLEKU SÜSTEEMIS

Eesti (sise-) julgeoleku kultuuris ja poliitikas on toimunud (toimumas) kaks nihet (arengut). Eraldumine ja üleminek totalitaarselt süsteemi julgeoleku kultuurilt väikeriigi kultuurile. Süsteemi elementide loomine ning süsteemiks korrastamine. Ja teine pikem ning kestav protsess – integreerumine EL ja NATO süsteemi, kultuuri muutused, süsteemi korrastamine jne. Toimub paradigmade muutus ja uute teooriate loomine.

Politseisotsioloogia lähtepunkt on selles, et on vajalik tagada ühiskonna ja riigi sisejulgeolek ja elanikkonna turvalisus ning selle järjest keerulisemaks muutumise tõttu on pidevalt vajalik kasutada teadusuuringute tulemeid. Julgeoleku ja turvalisuse garanteerimine on laiemalt riigi üks funktsioone, mida teostavad nii politsei, pääste, kaitsepolitsei, jt. Kuid turvalisus tekib elanikkonnaga koostöös ja väljendub inimeste hinnangutes. Kõik riigid toodavad julgeolekut, kuid kas ja millisel tasemel inimeste elu turvalisemaks muutub on erinev. Riigi ja teiste institutsioonide poolt garanteeritu peab saama/kujunema "omandatuks ja

heakskiidetuks/laidetuks” ühiskonna liikmete poolt. See “omaksvõtt” ja selle tase ning hinnang tehtule eristab julgeolekut ja turvalisust (mõisteid).

Rahvuslik julgeolek kui institutsioon. Sotsiaalse institutsiooni formeerimine, mida nimetatakse (rahvusliku) julgeoleku institutsiooniks, võimaldab *spontaanse ja eksperimentaalse* käitumise muutumine *ette arvatavaks*, millist oodatakse, ning seda modelleeritakse ja reguleeritakse normide, reeglite, staatuste ja rollide määratlemise ning kinnistumisega. Sotsiaalse institutsiooni tekkeks ja arenguks on vajalikud teatud tingimused:

- ühiskonnas peab tekkima teatud *vajadus* – milline on tunnetatud ühiskonna paljude liikmete poolt, ongi eelduseks uue institutsiooni tekkele;
- vajaduse rahuldamiseks on tarvilik teatud operatiivsed vahendid – kujunev süsteem ühiskonnale vajalikest funktsioonidest, tegevustest, operatsioonidest, osalistest eesmärkidest, realiseerides uusi vajadusi;
- oma missiooni jaoks on vajalikud teatud ressursid (materiaalseid, mittemateriaalsed, finantsilised, tööalased, organisatoorsed), mida ühiskond peab pidevalt täiendama;
- institutsiooni enese taastootmiseks on vajalik teatud kultuurikeskkond st peab kujunema temale omane subkultuur – teatud märkide, tegevuste, käitumisreeglite, väärtuste, asjade süsteem, milline eristab inimesi, kes kuuluvad sellesse instituuti/institutsiooni.

Ühiskonnal on terve rida *fundamentaalseid vajadusi*, millede normaalne täitmine on kasuks ühiskonnale ja vastupidine – kolossaalne kahju, häda, viletsus. Vajadusega inimsoo taastootmise järele (*perekonna ja abielu institutsioonid*) *kujuneb ka vajadus turvalisuse ja korra järele* (riigi ja poliitika institutsioonid) jne. Neid vajadusi kui politsei funktsioone on ta realiseerinud pikemal perioodil.

12. ÜHISKONNA ARVAMUS POLITSEI KOHTA

Ühiskondlik arvamus kujutab endast ühiskondliku teadvuse spetsiifilist seisundit, mis on seotud inimeste hinnanguga, neid ümbritsevatele erinevatele nähtustele ja protsessidele.

See väljendab kõigepealt erinevate sotsiaalsete gruppide positsiooni, hoiakut, hinnangut ning sõltub nende informeerituse astmest. *Ühiskondlik arvamus* tekib mingisuguse probleemiga seoses, ei oma mingit vormi ega ka organisatsiooni. Selle raamides ei oma inimesed mingeid staatuselisi rolle. *Ühiskondlik arvamus* puudub ka oma intensiivsuse teadvustamine?. *Ühiskondlik arvamus* omab oma erilist tüüpi ja võimalust tegevuseks tänu kollektiivsele otsusel või kollektiivse arvamuse väljatöötamisele.

Ühiskondliku arvamuse subjektideks on “kandjad”, mis on sotsiaalsed kooslused, ja nende “väljendajaks” – ühiskondlikud organisatsioonid või institutsioonid.

Ühiskondliku arvamuse objektiks on ühiskonda erutavad protsessid, sündmused, probleemid, mis omavad tähendust nii ühiskonna tänapäeva kui tuleviku suhtes.

Tuleb eristada kvalitatiivset ja kvantitatiivset ühiskondlikku arvamust. Tuleb eristada iga klassi, kihi enamuse arvamust, grupi arvamusest, mis tähendab selle grupi enamuse arvamusest. Näiteks politseinike arvamus kuritegevusest või hirmudest ühiskonnas võib oluliselt erineda elanikkonna vastavatest arvamustest.

Ühiskondliku arvamuse formeerumine, selle uurimine ei saa toimuda ilma arvamuste vahetuseta, nende arvamuste pörkumise või konfliktita.

12.1. Elanikkonna hinnangud Eesti politseile

Eestis on politsei usaldusväarsuse ja rahva rahulolu uurimise kohta läbiviidud mitmeid uuringuid. Uuringute läbiviijateks on olnud põhiliselt, EMOR, Saar Poll OÜ ja Turu-uuringute AS. Küsitluse andmete kogumiseks on kasutatud erinevaid meetodeid: intervjuud kodudes, telefoniintervjuud ja saadetud ankeetide täitmine. Andmete töötlemiseks on valdavalt kasutatud arvutiprogrammi *SPSS for Windows*. Käesoleva töö selles osas

antakse ülevaade nendest uuringutest ja võetakse kokku elanike hinnangud politsei usaldusväarsuse ja rahulolu kohta⁴.

Esimene uurimus, mida võib siduda iseseisva Eestiga, oli 1990. aastal, mil sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll osales üleeuroopalises sotsioloogilises uuringus “Euroopa väärtuste uuring” (“European Values Study”). Küsitlused viidi läbi kodudes intervjuerijate poolt. Valimis oli valitud keskmiselt 1000 elaniku vanusega alates 18. eluaastast. Uuriti riigi institutsioonide usaldusväarsust. Samasugune küsitlus viidi läbi 1999. aastal. Tulemused on näha tabelis 2.

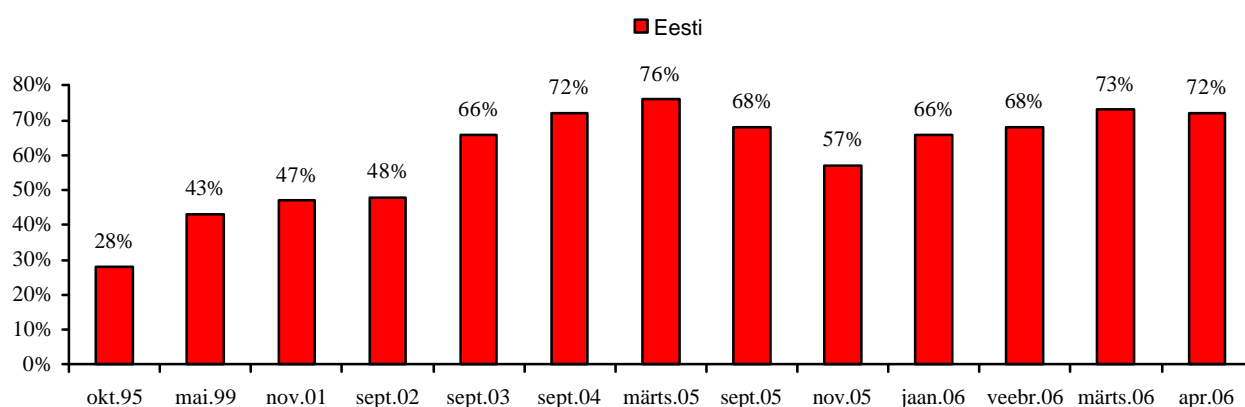
Tabel 2. Elanikkonna usaldus riigi institutsioonide vastu Eestis (Saar Poll 2001)

	Usaldus 1990. aastal	Usaldus 1999. aastal	Muutus
Haridussüsteem	47%	69%	+22
Ajakirjandus	63%	41%	-22
Sotsiaalkindlustus	45%	47%	+2
Kirik	53%	38%	-15
Riigiasutused	37%	37%	0
Politsei	19%	33%	+14
Relvajõud	23%	32%	+9
Õigussüsteem	32%	30%	-2
Parlament	68%	25%	-43
Ametiühingud	20%	20%	0

1990. aastal olid usaldatavamad parlament (68%), ajakirjandus (63%) ja haridussüsteem (47%). Madalama usaldusega hinnati politsei (veel miilits) (19%), ametiühingud (20%) ja relvajõud (23%). Usaldus tõusis kõige rohkem haridussüsteemi (+22%), politsei (+14%) ja kaitsejõudude (+9%) vastu. Suurim langus usalduses oli parlamendi (-43%) ja ajakirjanduse (-22%) vastu. 2005 aastal oli usaldus kaitseväl 72%, politseil 59% ja riigikogul 46%. (Eurobaromeeter 64 2005:10). Politsei usaldusväarsus on vaadeldaval perioodil pidevalt tõusnud.

Politsei kohta tehtud uuringutest võib eristada kahte suuremat rühma: politsei usaldusväarsuse ja politseiga rahulolu uuringud.

Politsei usaldusväarsuse uuringuid viiakse regulaarselt läbi alates 1995. aastast. Kuni 2001. aastani oli uurimiste läbiviijaks Saar Poll OÜ, kes kasutas andmete kogumiseks intervjuerimist kodudes. Edaspidi on uuringu tegijaks Turu-uuringute AS, kes andmete kogumisel kasutas intervjuerimist telefoni teel. Mõlemad uuringute läbiviijad on kasutanud valimit keskmiselt 1000 isikut alates 15-aastastest.

Joonis 1. Politsei usaldusväarsus aastatel 1995-2006⁵.

⁴ Nende uuringute kõrval on Eesti politsei ja elanikkonna hinnangute kohta tehtud rida lokaalseid või teisi politseivaldkondi puudutavaid uuringuid. Nende uuringute tulemusi käesolevas töös ei kasutata.

Politsei usaldusväärsus on pidevalt tõusnud hoolimata väikestest langustest mõnel kuul. 2005. aasta märtsis oli politsei usaldusväärsus tõusnud rekordilisele tasemele – 76%. 2005 aasta sügisel toimus usaldusväärse langus ja novembris oli see 57%. Nii madalal oli usaldusväärsus viimati 2003. aasta juunis. Sellise languse võisid kaasa tuua politseis ilmsiks tulnud korruptsiooni juhtumid. Põhja Politseiprefektuuris ilmsiks tulnud altkäemaksu juhtumid liikluspolitseis ja keskkriminaalpolitsei ülemkomissar Vallo Jääratsi seotus kuritegeliku maailmaga. Politsei kohta pidev negatiivse info edastamine meedias ilmselt halvendas politseiorganisatsiooni mainet elanikkonna seas. 2006. aasta jaanuari, veebruari ja märtsi hinnangute alusel võib väita, et politsei usaldusväärsus suureneb uuesti.

Esimene rahulolu uuring 2001. aastal oli kahe osaline, kus küsitlused viidi läbi mais ja novembris. Küsitlus toimus intervjuuna koos ankeedi täitmise ja valitud aadressil. Kokku tehti 2118 visiiti ja saadi 989 intervjuud, vastajad alates 15-aastastest.

Positiivsete hinnangute summa on Eestis keskmisena 20%. Negatiivsete hinnangute summa Eestis on 28%. Eestis tervikuna on positiivsete ja negatiivsete hinnangute summa negatiivne (-8%) ja Järvamaal positiivne (+23,3%).

Ohvriks langemine on negatiivselt mõjunud ainult esmakordselt kuriteoohvriks langenutele, mis võib olla tingitud esmakordselt kuriteo ohvriks langemisest saadud šokist. Samuti on huvitav fakt, et õigusrikkumistest teatab alati ainult 14,7% isikutest, kes usaldavad täiesti politseid. Seevastu isikutest, kes üldse ei usalda politseid, teatavad 20,7%. Järgmistel aastatel sellist eraldi rühma ei ole toodud välja. 2001. aasta uuringus on veel hinnatud politseinike isikuomadusi, välimust ja ametialaseid oskuseid.

Alates 2002. aastast on rahulolu uuringute küsitluste läbiviimise aeg septembrikuu. Valimite suurus oli keskmiselt 3 431 elanikku. Valim moodustab kogu rahva üldarvust 0,25%. Valimis on elanikud alates 15-aastastest. Valim jagatud vanuselisel kolmeks: 15-34, 35-49 ning 50 ja vanemad. Meeste ja naiste osakaal keskmiselt vastavalt 47% ja 53%. Küsitlused on läbiviidud telefoni intervjuudena. Uuringutes on välja toodud hinnangud faktoritele: politseinike isikuomadused, ametialased oskused, kokkupuuted politseiga jne. 2003. aastast on lisanud ankeeti ka küsimus: *kui ohustatuna end tuntakse kuritegude poolt?*

Seega on usaldusväärsus kasvanud kiiremini ja rahulolu on stabiilsem kui usaldusväärsus.

⁵ Allikas: Saar Poll (1995 sept.-2000 mai.); Turu-uuringute AS (alates 2001 veebruar)

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aimre, I.** 1998. Politsei tegevus ja elanike hinnangud. Tallinn: Sisekaitseakadeemia Kirjastus.
- Aimre, I.** 2001. Sotsioloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia Kirjastus
- Aktuelle Probleme** der Entwicklung der Polizeiwissenschaften und der Polizeilichen Praxis. 2000. Bratislava.
- Anderson, E.** 1990. Street Wise. Race, Class and Change in Urban Community. Chicago.
- Anderson, M.** 1989. Policing tehe World. Interpol and the Politics of International Police Co-operation. Oxford.
- Bayley, D.H.** 1994. Police of the Future. NY: Oxford.
- Bell, D.** 1999. The Coming of Post-Industrial Society. N-Y.
- Bovenker, F., San, M van., Vries, S de.** 1999. Policing a Multicultural Society. Apeldoorn: LSOP.
- Deakin, T. J.** 1988. Police Professionalism. The Renaissance of American Law Enforcement. Illinois.
- Covey, S.** 1999. Väga efektiivse inimese 7 harjumust. Tagasipöördumine karakteri eetika juurde. Tallinn: Kirjastus Ilo
- Gellmann, K.** 2003. Uimastivaba ühiskond, idioodi fantaasia. – Tegelikkuse keskus. Detsember 2003.
- Gräzin, I.** 1999. Anglo-ameerika õigusfilosoofia. Tartu.
- Hebenton, B., & Thomas, T.** 1995. Policing Europe. Co-operation, Conflict and Control. NY.
- Kelling, G. L. & Moore, M. N.** 1995. The Evolving Strategy of Policing – Classics in Policing. Wisconsin Univers.
- Kudrjavitsev, V. N., Kazimirtšuk, V.P.** 1995. Sovremennaja sotsiologija prava. Moskva.
- Lähipolitsei kui lähenemisviis.** 2000. Tallinn.
- Manning, P. K.** 1997. Police Work. The Social Organization of Policing. Illiois: Waveland Press.
- Morgan, J. B.** 1990. The Police Function and Investigation of Crime. Aveberry.
- Police Behavior.** A Sociological Perspective. 1980. Ed.: R.J. Lundman. NY: Oxford.
- Raska, E.** 2002. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Õigusteabe AS Juura.
- Traat, U., Markina, A.** 2001 & 2003. *Üldkriminoloogia*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Vadi, M.** 1997. *Organisatsioonikäitumine*. Tartu: TÜ Kirjastus
- Whitaker, B.** 1979. *The Police in Society*. London
- Yarmey, A.D.** 1989. *Understanding Police and Police Work. Psychosocial Issues*. New York.
- Zero Tolerance.** Quality of Life and the New Police Brutality in New York City. NY& L: New York University Press.